

Orta-Doğu ve Türkiye-Osmanlı tarihi çalışmaları bakımından 2005-MESA toplantısının bir değerlendirmesi

MESA Hakkında

Kuzey Ame-
rika Orta-
doğu Ça-
lışmaları
Kurumu,
*Middle East Studies Associ-
ation of North America* ya
da kısa adıyla MESA, bu-
gün dünyada kendi alanın-
da faaliyet gösteren en
önemli bir kaç organizas-
yondan biri, belki de en
önemlisidir. 50 kurucusuy-

la 1966`da temeli atılan MESA kâr amacı gütmeyen ve politik olma-
yan özel bir kuruluştur. Amacı, Afrika, Balkanlar ve Kafkasları da kap-
sayacak şekilde geniş anlamda yorumlanmış Orta-Doğu bölgesiyle il-
gili olarak farklı kurum ve kuruluşların faaliyetlerini birarada telif et-
mek; dünyanın her tarafından akademisyenleri, eğitimcileri ve sanat-
çıları biraraya getirmek; düzenli yıllık toplantılar ve iletişim imkânları
sağlamak ve süreli-süresiz yayınlar yapmak şeklinde özetlenebilir.

MESA bugün itibarıyla 2600`ün üzerinde üyeye sahiptir. Bir şem-
siye kuruluş sayılabilecek MESA, başta üniversiteler ve araştırma mer-
kezleri olmak üzere 60`ın üzerinde kurumun ve 36 ilgili kuruluşun
ortak bir şemsiye altında faaliyet yapmasına imkân tanımaktadır. Tür-
kiye araştırmalarında Amerika`da önemli bir etkinliğe sahip dernekler-
den Institute of Turkish Studies (ITS), American Association of Te-
achers of Turkic Languages (AATT) ve Turkish Studies Association
(TSA) da bunların arasındadır. Şimdiki başkanı Boston College`den

Prof. Ali Banuazizi`dir. Başkanlık ve sekreteryası Arizona Üniversitesi bünyesinde, Arizona eyaletinin Tucson şehrinde. Yılda dört defa yayınlanan *International Journal of Middle East Studies* (IJMES) adlı bir süreli yayını vardır. Bu derginin editörü Georgetown Üniversitesi`nden Prof. Judith Tucker olduğu için, merkezi de bu üniversite bünyesinde, Washington D.C.`dedir. Ayrıca yılda iki defa basılan ve içinde akademik ürünlerle akademik gelişmelerin birlikte yer aldığı, *MESA Bulletin* isimli bir bülteni vardır. Son olarak, şimdilerde online yayın yapan bilgilendirme ve iletişim amaçlı bir de gazetesi bulunmaktadır.

İlk toplantısını 39 yıl önce yapan MESA her yıl düzenli olarak bir Amerikan şehrinde toplanmaktadır. Daha şimdiden, 2011 yılına kadar yapılacak toplantılarının yeri ve tarihi bellidir. Gelecek yıl 40. toplantısını Boston`da yapacak olan ve bunu bir de şenlikle taçlandırmak isteyen MESA`nin bu yıl 39. toplantısı yapıldı. Toplantı ABD`nin başkenti Washington DC`de, 18-22 Kasım 2005 tarihleri arasında gerçekleşti.

MESA-2005`de Tarih

MESA toplantılarının faaliyetlerini dört kalem altında toplamak mümkündür. Dört güne yayılan bir film festivali, yine farklı gün ve saatlerde yapılan farklı ülke ve bölge araştırma merkez ve topluluklarının yönetim toplantıları, kitap fuarı ve nihayet bildirilerin sunulduğu sempozyum. MESA`nin bu yılki toplantısının ilk günü 19 Kasım olmakla birlikte, 18 Kasım Cuma gününden itibaren bazı merkez ve derneklerin toplantıları yapılmaya başlanmıştı bile. 19 Kasım Cumartesi günü, daha çok, sözü edilen idari toplantıların ağırlıkta olduğu bir program vardı.

Sempozyum 12 bölümde ve birbirine paralel olarak en az 10 farklı salonda yapılan oturumlar şeklinde gerçekleşti. Toplam 171 oturum vardı. İlk gün yalnızca bir bölüm, o da akşam saatlerinde, tam olarak saat 17.30`da yapıldı. İkinci ve üçüncü gün dört, son gün ise üç oturum şeklinde paneller düzenlendi. Oturum başkanları, bazı panellerdeki müzakereciler ve panelistler hesaba katıldığında toplam 850 isim programda yer aldı. (Katılımını iptal eden, son anda katılamayan ve ismi tekrar edenler bu sayıdan düşüldüğünde bile 800 kişi gibi oldukça hatırı sayılır bir rakamın olduğunu görmekteyiz.)

Sunulan tebliğlerin yelpazesi oldukça geniş olup tarih, siyaset, uluslararası ilişkiler, felsefe, sosyoloji, psikoloji, antropoloji, sanat ve edebiyat gibi çok farklı disiplinlere tekabül eden sunumlar yapıldı. Öyle ki

bunlar arasında, *Modern Arap Kurgusundan Osmanlıdaki Amerikan Misyonerlik Faaliyetlerine*, *Mısır Film Müzik Yaklaşımlarından Modern İran ve Türkiye’de Dinin Siyasallaşmasına*, *Abbasiler Döneminde Kadın ve Cinsiyetten Filistin’deki Güvenlik ve Şiddete*, *İslam Dünyasında Tıbbi Antropolojiden Soğuk Savaş Sonrası Kürt Milliyetçiliğine* değin çok farklı ve çeşitli konularda sunumlar yapıldı. Katılım ücreti ve ücrete tabi olmasına rağmen oldukça kalabalık sayılabilecek bir izleyici kitlesinin olduğu görüldü. Bu arada bir gün de olsa öğrencilerin ücretsiz takibine izin verildi.

Bu sempozyumda çok sayıda disiplinin yer aldığı bir gerçekse de hemen her zaman olduğu gibi bu yılki toplantıya da tarih disiplininin damgasını vurduğu diğer bir gerçektir. 171 oturum içinde 45 oturum doğrudan tarih konuludur. Ayrıca bunların dışında bazı panellerde tarihi konuların ele alındığı sunumlar olduğu görülmektedir. Kabaca bir tahmin yapmak gerekirse tarihle ilgili olarak 200 civarında tebliğin sunulduğu söylenebilir.

Bu oturumları yine kabaca tasnif ettiğimizde Osmanlı dönemine kadar, genel İslam Tarihi başlığını verebileceğimiz 5; İslam Mimarı tarihiyle ilgili 1; Emevilerle ilgili 1; Endülüslü ilgili 1; Abbasiler hakkında 1; Memluklar hakkında 2 ve Ortaçağ İslam tarihi başlığıyla özetleyebileceğimiz 2 oturum yapılmıştır. Yine dönemlerden hareket edecek olursak 15-18. yüzyıllarla ilgili 3; 19. yüzyıla ilgili 14 ve 20. yüzyıla ilgili de 8 oturum olduğu gözlenir. Aslında bazı oturumlarda sunulan tebliğler 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başı olarak gruplandırılmıştır. Özel sayılabilecek oturumlardan 1 oturum Vakıflar; 1 oturum Sömürgecilik; 1 oturum Ermeni Tehciri ve 1 oturum da Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi hakkındadır.

Bu seneki toplantıda göze çarpan ünlü tarihçiler arasında Roger Owen, Andre Raymond, Kemal Karpat, Donald Quataert, Rıfa’at Abou-El-Haj, Usama Makdisi, John McNeill, Juditch Tucker, Abdul-Karim Rafeq, Amira Sonbol, Leila Fawaz, Nelly Hanna, Zachary Lockman gibi isimleri saymak mümkündür. Bunlar daha çok Ortadoğu tarihçileridir. Kuşkusuz daha başka bilinen ve tanınan tarihçiler de izleyici olarak katılmışlardır.

Sempozyumda anısına toplantı yapılan isim ünlü Ortadoğu tarihçisi Andre Raymond oldu. Yine kendisi gibi ünlü öğrencileri Peter Sluglett, Brown Kenneth, Nelly Hanna, Abdul-Karim Rafeq, Leila Fawaz, Randi Deguilhem katıldıkları toplantılarda Raymond’un tarihçiliğini, hocalığını, mesai arkadaşları ve öğrencileriyle ilişkilerini biraz da hatıralarla anlattılar.

MESA 2001 yılından itibaren başlattığı bir uygulamayla her yıl Akademik Özgürlük Ödülü vermektedir. 2005 yılı Akademik Özgürlük Ödülü Michigan Üniversitesi'nden Fatma Müge Göçek ve Chicago Üniversitesi'nden Ronald Grigor Suny'e verildi. Göçek ve Suny 2000 yılından başlayarak Ermeni ve Türk ilişkilerini, daha çok da tehciri ele alan bir dizi toplantı yapmaya başladılar ve bunun uzantısı olarak Ermeni-Türk Araştırmaları Atölyesi'ni oluşturdular. 20 Kasım Pazar sabahı yapılan ödül töreninde atölyenin faaliyetleri ve mensuplarından da bahsedildi.

Osmanlı ve Türkiye Tarihi

39. buluşmada Osmanlı-Türk tarihinin ve Türk akademisyenlerin ağırlığı daha programa göz atıldığında farkedilmektedir. Çünkü 13 oturum doğrudan Osmanlı tarihiyle ilgilidir. 4 oturum da erken dönem Cumhuriyet tarihi konusundadır. Kuşkusuz bunların dışında onlarca oturum içinde Osmanlı ve Türkiye konusunda ilgili oturum başlığına denk düşen müstakil tebliğler de söz konusudur. “Osmanlı'da Amerikan Misyonerlik Hareketleri”, “Osmanlı Balkanları”, “Osmanlı'da Suç, Ceza ve Hukuk”, “Osmanlı Kimliği”, “Osmanlı'da Dini ve Etnik Farklılıklar”, “Son Dönem Osmanlı Tarih-yazıcılığı”, “Son Dönem Osmanlı Çalışmaları” ve “Osmanlı Sosyal ve Yönetim Tarihi Çalışmaları” gibi başlıklar Osmanlı konusunda sunulan tebliğlerden örneklerdir. Aynı şekilde Erken Cumhuriyet Dönemi tarihi konusunda da “Kemalist Rejim”, “Türkiye'de Yönetişim ve Devlet Yapısı”, “Modern Türk Sosyal Tarihi: Yeni Yaklaşımlar ve Kaynaklar” başlıklı tebliğler zikre değerlidir.

Yine belli bir tasnife bağlı olmaksızın “Celaledin Rumi ve Sufizm”, “İstanbul Mahalleleri ve Azınlık Kimliği”, “Çağdaş Türkiye ve İran'da Dinin Siyasallaşması”, “Türkiye, Mısır ve Lübnan'da Televizyon ve Medya”, “Türk Köylüsü, Ekonomi ve Deneyim” başlıklı oturumlar dikkat çekmiştir. Bu gruba Elif Şafak'ın romanının konu edildiği bir oturumu da eklememiz gerekir.

Sempozyuma Amerika'dan katılan Türkler arasında Wisconsin Üniversitesi'nden Kemal Karpat, Michigan Üniversitesi'nden Fatma Müge Göçek, Arizona Üniversitesi'nden Elif Şafak, George Washington Üniversitesi'nden Merve Kavakçı, Saint Louis Üniversitesi'nden Hayrettin Yücesoy; Türkiye'den katılanlar arasında ise Bilkent'ten Metin Heper, Boğaziçi'nden Yeşim Arat, Yıldız Teknik'ten Haldun Gülalp, üniversite dışından katılan Rifat N. Bali bilinen ve göze çarpan isimlerdi.

Osmanlı-Türk tarihçiliğinin aşına isimlerinden Virginia Aksan, Linda Darling, Frederick Anscombe, Howard Eissenstat, Benjamin Fortna, Douglas Howard, Joseph Rahme gibi isimler de hem oturum başkanlığı hem de sunuş yapan isimler arasındaydı. Özellikle ilk gün Benjamin Fortna'nın oturum başkanlığında gerçekleşen ve Utah Üniversitesi'nden Mehmet Ali Doğan'ın organize ettiği "Osmanlı Türkiye'sinde Amerikan Misyonerlik Faaliyetleri" konulu panel çok başarılıydı. Mehmet Ali Doğan, Cemal Yetkiner, Aslı Gür, Brian Johnson ve Caroliyn Goffman'ın sunum yaptığı, Beth Baron'un da müzakereci olduğu panel hem anlatı, hem de görsel malzeme bakımından doyurucu olmasının yanısıra kalabalık sayılabilecek bir izleyici grubu tarafından takip edildi. Aynı şekilde Kemal Karpat'ın oturum başkanlığını yaptığı ve Tolga Esmer, Ayten Kılıç, Frederick Anscombe ve Robert Zens'in tebliğleriyle katıldığı "Osmanlı Balkanları ve Balkan Milliyetçiliği" paneli de büyük ilgi gördü. Linda Darling'in hem organize ettiği, hem oturum başkanlığını yaptığı ve hem de bir tebliğle katıldığı "15. Yüzyılda Emperyal Kültür Gelişimi ve Osmanlı Kimliği" konulu oturumun ardından Douglas Howard güzel bir kritik yaptı ve sorular-cevaplar bölümünde heyecanlı tartışmalar oldu.

Yine bizim katılamadığımız, ama bilgisini aynı zamanda panelist olan Erdem Kabadayı'dan aldığımız ve Virginia Aksan'ın başkanlık ettiği "Son Dönem Osmanlı Çalışmaları" isimli panelin de çok renkli geçtiğini öğrendik. Benzer şekilde bizim izleyemeyip de seyrini Fatih Aysan'dan öğrendiğimiz bir heyecanlı panel de "Türkiye'de Yönetişim ve Devlet Yapısı" olup bu panele iştirak eden beş panelistten üçü Yeşim Arat, Ahmet Kuru ve Elif Andaç olmuştur.

Kuşkusuz yukarıda sayılan isimlerin dışında çok değerli sunumlar yapan genç hocalar ve hoca namzetleri ve sundukları tebliğlerle ilgili değerlendirme yapmak müstakil bir yazıya konu teşkil edecek bir boyut taşır. Biz sadece onların da isimlerini anmakla yetineceğiz: Özlem Altan, Ayşe Gül Altınay, Cemil Aydın, Attila Aytekin, Umut Azak, Betül Başaran, Yeliz Baloğlu, Pınar Batur, Coşkun Çakır, Koray Çalışkan, Çağla Caner, Boğaç Ergene, İpek Gencil Sezgin, Banu Gökarıksel, İklim Göksel, Ali Burak Güven, Serhat Güvenç, Aslı İğsız, Damla Işık, Sema Kalaycıoğlu, Ebru Kayaalp, Güliz Kuruoğlu, Cihan Tugal, Meltem Türkoz, Etga Uğur, Devrim Ümit, Gamze Yaşar Çavdar, Hale Yılmaz, Sühnaz Yılmaz, Metin Yüksel ve Murat Yüksel.

Son olarak iki etkinliğe daha işaret etmek istiyoruz. İlk olarak, Türkçe'nin konu edildiği bir yuvarlak masa toplantısı yapılmış, bu tartışmaya Amerika üniversitelerinde Türkçe dersini okutan yerli ve ya-

bancı bilim adamları katılmıştır. Princeton`dan Erika Gilson`un yönettiği toplantıya Indiana`dan Suzan Özel, California-Los Angeles`den Güliz Kuruoğlu, Georgetown`dan Sylwia W. Önder, Chicago`dan Hakan Özoğlu, Ohio State`den Hilal Sursal, Boston`dan Roberta Micallef ve New York`dan Sibel Erol iştirak etmiştir. İkinci bir etkinlik de Turkish Studies Association`un düzenlediği resepsiyon ve çalışma toplantısı olmuştur. Aynı şekilde American Association of Teachers of Turkic Languages de ilgililerin katıldığı bir toplantı yapmıştır.

Sonuç ve Değerlendirme

Uluslararası akademik toplantıların elbette çok büyük yararları vardır. Belli meslek grubundan olan insanların biraraya gelmesi, benzer sahalarda çalışanların tanışmasına fırsat vermesi, özellikle duâyen hocaların genç hoca namzetleri tarafından tanınması ve izlenmesi, son çalışmaların birarada görülmesi gibi sayısız fonksiyonu bulunmaktadır. Ama bütün bunların dışında ilk bakışta çok göze çarpmayan başka bir fonksiyonu da bulunmaktadır. O da, bir ülkenin akademiyasını diğerleriyle karşılaştırma imkanını barındırmasıdır. Yani bir başka ifadeyle söyleyecek olursak, bir ülkenin bilimsel olarak neler yaptığı, neler ürettiği ve en önemlisi de üretilen bu bilginin uluslararası arenada kendine nasıl bir yer bulduğunun belirlenmesine katkı sağlamasıdır.

MESA kurulduğu günlerde neredeyse Türk akademisyen ve araştırmacıların hiç bir ağırlığının olmadığı, daha çok bir Arap akademik konseyi gibi algılandığı bilinen bir husustur. Fakat zaman içinde bu gerçek değişmeye başlamıştır. Özellikle Prof. Kemal Karpat`ın MESA içindeki mücadelesi bu konuda önemli bir rol oynamıştır. Karpat 1983 yılında hararetli geçen bir yarıştan sonra Amerika`nın eski Mısır büyükelçisi karşısında galip gelmiş ve MESA`nın başkanı olmuştur. Bundan sonra bu toplantılarda giderek Türklerin de ağırlığı artmaya başlamıştır.

Yukarıda sözünü ettiğimiz trend devam etmekle beraber bu zamana kadar hiç bir MESA toplantısında bu yoğunlukta bir Türk ağırlığının olduğu gözlenmiş değildir. Özellikle bu kanaatimizi teyit etmek için kıdemli hocalardan bilgi almak durumunda kaldığımızı da burada ifade edelim. Gerçekten de 60 kadar Türk katılımcı olmuş, bunların 10`u oturum başkanlığı yapmıştır. Sadece Amerika ya da diğer yabancı üniversitelerden değil Türkiye`deki üniversitelerden de azımsanmayacak bir katılım olmuştur.

Sözünü ettiğimiz ağırlığın bir yanını Türk katılımcıların sayıca önemi teşkil ediyorsa diğer yanını da Osmanlı tarihi ve modern Türkiye

üzerine çok sayıda tebliğ sunulması oluşturmaktadır. Kabaca 20 civarında oturumun Osmanlı ve Türkiye`yle ilgili olması ve dolayısıyla bu konularda 100 kadar tebliğin sunulması, demek istediğimiz hususa işaret etmektedir.

Bütün bu hususlar göz önünde tutulduğunda ve MESA`nın 39. toplantısının bir envanteri çıkarıldığında ülkemizin uluslararası akademyada kendini kanıtama istikametinde olduğu, dahası bu olumlu trendin giderek yükselen bir grafik çizdiği görülür. Bu durum, Amerika başta olmak üzere yurt dışında bulunan Türk akademisyenlerin önemli çalışmalar yaptıklarını ve bunları devam ettireceklerini, yurt içindeki üniversitelerde görev yapan bilim adamlarınınınsa uluslararası alana giderek daha fazla açıldıklarını göstermesi bakımından önemlidir. Bu tespitin ne ölçüde doğru olduğunu ise önümüzdeki yıllar ortaya koyacaktır.

